

İSLAM MİMARİSİNDE ANLAM VE SEMBOL

Ahmet ÇAYCI,

*Muzaffer YILMAZ**

Kitabın giriş kısmı; sanat tarihine yönelik yapılan çalışmaların yöntemsel farklılıkların nedenlerini izah ve kitabın ele alınış tarzına bağlı olarak yapılmış çalışmaların genel bir tanıtımından oluşmaktadır. Giriş kısmı dışında eser; *Mimarinin Bilimsel Paydaşları*, *Geometriden Mimariye*, *İslam Mimarisinden Örnekler*, *Mimari ve Plan Elemanları*, *Taşıyıcı Elemanlar ile Geçiş ve Örtü Elemanları ve Süsleme Elemanları* adlı altı kısımdan müteşekkil olup bu kısımları kitabın son bölümü olan Sonuç kısmı izlemektedir.

Mimarinin Bilimsel Paydaşları kısmında, plastik sanatların bir dalı olan mimarinin oluşum sürecine; felsefe, tasavvuf, sosyoloji, psikoloji, mitoloji, edebiyat, coğrafya, tarih, metafizik, astroloji, matematik ve geometri gibi disiplinlerin etkileri irdelenmiştir. Bu disiplinler içerisinde felsefe, tasavvuf ve matematik-geometrinin mimariye tesirleri üzerinde özel olarak durulmuştur.

Geometriden Mimariye adlı kısımda; önce geometri etimolojik olarak ele alınmış, daha sonra üçgen, kare, yıldız, daire, küp, çokgen ve nokta gibi geometrik şekillerin tanımı yapılarak, bir mimari eserin oluşumuna etkilerine değinilmiştir. Bu değinimde; geometrik şekillerin plan düzlemindeki katkılarının yanında, geometrik şekillerin felsefi arka planlarıyla mimariyi oluşturan temel prensipler arasındaki ilişkide belirtilmiştir. Bu kısımda, özellikle kare-daire ve mimari ilişkisinin ibadethanelerin oluşum prensiplerine tesirlerinin irdelendiği kısımlar dikkat çekicidir.

Kitabın üçüncü bölümü *İslam Mimarisinden Örnekler*, dördüncü bölümü *Mimari ve Plan Elemanları*, beşinci bölümü *Taşıyıcı Elemanlar ile Geçiş ve Örtü Elemanları*, altıncı bölümü ise *Süsleme Elemanları* adını taşımakta olup bu dört bölümde; kitabın daha

* Yrd. Doç. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Öğretim Üyesi

önceki iki bölümünde izah edilen ve temellendirilen düşüncelerin mimariye, yapı türlerine, yapı elemanları-öğeleri ile plan ve süsleme özelliklerine tesirleri açıklanmıştır. Kitabın katalog kısmı olarak da değerlendirilebilecek bu kısımlarda çok sayıda örneğe ve yoğun görsel malzemeye yer verilmiştir. Şehir, külliye, saray, namazgâh, cami, medrese, kervansaray, konut, bedesten, kale, hamam, türbe gibi yapıların; taç kapı, minare, pencere, mihrap, minber, eyvan, avlu, şadırvan, sebil, selsebil gibi plan-yapı elemanlarının; ayak, sütun, payanda, kubbe, tonoz, tromp, kemer gibi taşıyıcı ve örtü elemanlarının oluşumları ve mimarideki kullanım prensipleri, fonksiyonellerinin dışında, ikonografik-ikonolojik taraflarıyla, taşıdıkları sembolik değerleri bakımından ele alınmıştır. Bir kubbenin sadece yarım küreden ibaret bir mimari öge değil, aynı zamanda göğün bir stilizasyonu olduğu, menar yani ışık kökünden türeyen minare ile göğe yükselmesi arasında doğrudan bir sembolik ilişki bulunduğu, sarayların yükseklerde konuşlanmasıyla gök-iktidar ilişkisi arasında dolaylı bir anlam birlikteliğinin olması ya da pek çok farklı kültürde değişik örneklerini gördüğümüz çarkifelek motifinin sadece geometrik bir şekilden ibaret olmayıp, aslında bir güneş simgesi ve göksel hareketlerin temsili olarak yeniden doğuş gibi sembolik bir anlamı ihtiva ettiği, kitabın bu kısımlarında ifade edilen satır başlarından sadece bir kaçıdır.

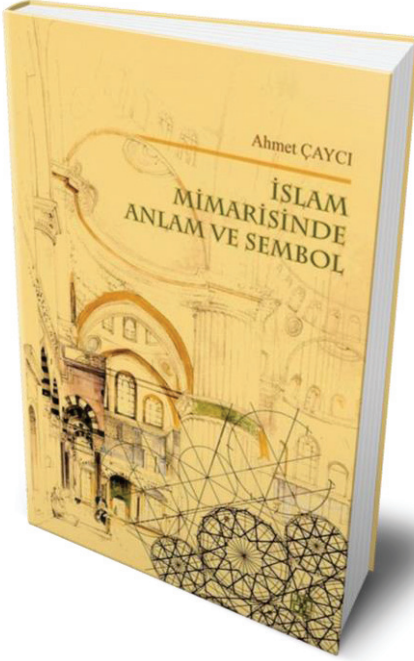
Kitabın son bölümü olan *Sonuç* kısmında yazar, kitabın yazılış amaçları-gerekçelerinden bahsetmiş ve çalışmanın genel bir değerlendirmesini yapmıştır.

Ahmet Çaycı, kendisinin de eserin sonuç kısmında belirttiği üzere, 2017 yılında Palet Yayınları'ndan çıkan *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol* adlı kitabında; İslam Mimarisinin arka planındaki görünmeyenleri göstermeyi amaçlamıştır. Bugüne kadar, sanat tarihine yönelik yapılan çalışmaların büyük bir bölümünü -genel hatlarıyla- tespit etme ve kataloglama üzerine yapılmış yayınlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte, sanat tarihi merkezli böyle bir çalışmayı yaparken tespit-deskriptif değil, ikonografik-ikonolojik bir ele alış tarzını benimseyen Çaycı'nın, daha önceki çalışmalarının (tez, kitap ve makale) paralelinde bir seyir izlediğini söylemek mümkündür¹. Her ne kadar sanat tarihini tespit-deskriptif yönüyle

¹ Bkz. Ahmet Çaycı (2002). *Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara; Ahmet Çaycı (2008). *Selçuklularda Egemenlik Sembolleri*, İz Yayıncılık, İstanbul; Ahmet Çaycı (2015). *Oryantalizm Oksidentalizm ve Sanat*, İnsan

İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol

ele almayan ve *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol* ile benzer bir mahiyet arz eden çeşitli yayınlar bulunsa da, bunların bir kısmı çeviri eser, diğer kısmı ise büyük oranda batı sanatı (özellikle resim sanatı merkezli) merkezli çalışmalardan oluşmaktadır². Bu açıdan bakıldığında *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol* adlı çalışma, konuyu İslam Mimarisi özelinde geniş çaplı bir şekilde ele alan ve yerli bir bilim insanı tarafından yazılan ilk eser olması bakımından özel bir önem taşımaktadır.

Palet Yayınları

Cilt : Karton Kapak

Sayfa : 268

ISBN : 978-605-2338-09-4

Temin : Palet Yayınları

0332 353 62 27

Konya, 2017

Yayınları, İstanbul; Ahmet Çaycı (2016). İslam Mimarisinde Anlam Meselesi, *Sosyoloji Divanı*, S:7, Konya, s.189-203.

² Bkz. Tirus Burkhardt (2017). *Doğuda ve Batı'da Kutsal Sanat*, İnsan Yayınları, İstanbul; Bedrettin Cömert (2008). *Mitoloji ve İkonografi*, De Ki Yayınları, İstanbul; Uşun Tükel ve Serap Yüzgüller Arsal /2014). *Sözden İmgeye Batı Sanatında İkonografi*, Kabcacı Yayınları, İstanbul; Engin Akyürek (1996). *Bizans'ta Sanat ve Ritüel*, Kabcacı Yayınları, İstanbul.